

Miljødirektoratet,
Nasjonalparkseksjonen

Deres ref:
Vår ref: 1135/2017-471.1/IEB
Sted: Trondheim
Dato: 20.11.2017

Innspill til forslag om vern av tidligere Hjerkins skytefelt

Viser til pågående prosess med utforming av forslag til vern av tidligere Hjerkins skytefelt.

NINA vil berømme den store innsatsen som er lagt ned for å utvikle verneplanforslaget for Hjerkins. Omforming av et tidligere militært skytefelt til nasjonalpark og landskapsvernområde har aldri tidligere vært gjennomført i Norge og har åpenbart hatt problemstillinger og utfordringer utover det som er vanlig ved etablering av nye verneområder. Dette er et foregangsprosjekt både nasjonalt og internasjonalt, og bidrar til å vise at Norge tar på alvor sitt ansvar for å bevare sammenhengende naturområder i et svært spesielt høg fjellsøkosystem.

NINA har mye forskningsaktivitet i det aktuelle området og er tungt inne som fagkonsulenter på naturrestaurering i Hjerkins PRO. NINA har også bidratt til flere utredninger og faggrunnlag som ligger til grunn for verneforslaget og framtidig vern. NINA valgte å ikke avgi høringsuttalelse til Fylkesmannen nettopp fordi vi har sett vår rolle i prosessen som kunnskapsleverandør, og alle våre rapporter har vært tilgjengelig for forvaltningen.

Med utgangspunkt i verneforslaget som ble oversendt fra Fylkesmannen til Miljødirektoratet og på bakgrunn av vår fagkompetanse ser vi nå likevel behov for å klargjøre noen forhold. Spesielt gjelder dette hvordan anbefalinger fra vårt faglige arbeid kommer til uttrykk i verneplanforslaget, men også i hvilken grad det er tatt hensyn til premissene som ligger til grunn for de faglige vurderingene.

Nedenfor følger en gjennomgang av forhold og tema i verneplanforslaget fra Fylkesmannen som vi mener trenger presisering.

Villreinhensyn og intakte naturområder

Et hovedmål med vernet av tidligere Hjerkins skytefelt er å bedre forholdene for villrein og å bevare store sammenhengende naturområder. Sentralt i denne sammenhengen er fjerning av vegnettet i skytefeltet. NINA gjennomførte i perioden 2008–2013 forskningsprosjektet Horisont Snøhetta, med et oppfølgende overvåkingsprosjekt 2014–2016. I 2013 kom sluttrapporten fra hovedprosjektet (Strand mfl. 2013) og i 2017 kom oppsummeringen etter overvåkingsprosjektet (Gundersen mfl. 2016). Forskningsprosjektet anbefalte at Snøheimvegen beholdes, forutsatt en streng ferdselsregulering og videreføring av et skyttelbusregime. En grunnleggende forutsetning for disse anbefalingene, og som også var et premiss for forskningsprosjektet, var at resterende vegnett i skytefeltet skulle fjernes (i tråd med Stortingsvedtaket fra 1999). I rapporten står det: *Anbefalingene er gitt med bakgrunn i endel tydelige premisser og forutsetninger, deriblant det opprinnelige tilbakeføringsvedtaket fra 1999 om sanering av vegene i*

Skytefeltet, og som er en forutsetning for anbefalingene vi gir i forhold til Snøheimvegen (Strand mfl. 2013, s. 21).

Verneforslaget tilrår at Snøheimvegen skal bevares med et bussregime, med henvisning til anbefalingene fra Horisont Snøhetta. Men samtidig anbefaler verneplanforslaget å bevare store deler av det resterende vegnettet, som bryter med premissene for anbefalingene i Horisont Snøhetta om at øvrige barrierer for villrein skulle fjernes. Horisont Snøhetta-rapporten påpekte at å beholde Snøheimvegen kunne være både den beste og den verste løsningen for villrein. Best om en lykkes med å etablere en forvaltning som var prinsippfast i forhold til løsningen som ble valgt, som sørget for en likebehandling av alle aktører i forhold til felles mål (i dette tilfellet å bevare villreinens trekk- og vandringsmuligheter) – *verst* dersom løsningen fører til forvaltningskompromisser mellom konkurrerende interesser og dermed uthuler premissene for de anbefalingene som ble gitt.

- Verneforslaget tilrår å bevare Vålåsjøvegen. Dette utgjør et stort og omfattende naturinngrep, og er i strid med premissene som påpekt over. Veggen passerer gjennom viktige naturtyper (se punktet om våtmark nedenfor) og viktige områder for villrein. Veggen ligger eksponert til og erfaringene fra drift av skytefeltet viser at den har et stort vedlikeholdsbehov.
- I verneforslaget foreslås veggen inn til Vesllie bevart, primært ut fra ønske fra beitenæringa om å opprettholde tilgang til kve for innsamling av husdyr. Veggen videre innover Grisungdalen og bygningene inne ved Vesllie foreslås fjernet. Veggen inn til Vesllie blir dermed et restinngrep i et ellers urørt område, i strid med premissene gitt over.
- Verneforslaget går inn for at Haukbergbrua og Stridåbrua bevares, men at veggen innenfor Stridåbrua skal fjernes. Det foreslås at det skal legges til rette for enkel parkering mellom Snøheimvegen og brua. Ut fra et villreinfaglig ståsted har vi tilrådd at det ikke skal legges til rette for stopp langs Snøheimvegen, noe som vil gi unødig forstyrrelse av villrein. Stridåbrua framstår dermed som et unødvendig inngrep, som vil svekke hensikten med restaureringa og vernet ytterligere. Haukbergbrua leder over til Gamle Snøheimveg, som ikke er en del av restaureringsprosjektet. Langs Gamle Snøheimveg er det etablert vadested og veggen er reparert til en standard som dekker Statskog sitt behov framover i tid. Verneforslaget fastslår at Gamle Snøheimveg skal revegeteres naturlig. Haukbergbrua inne i landskapsvernområdet synes derfor som et unødig restinngrep etter 2020.

Fjerning av vegnettet i skytefeltet har hele tiden vært et sentralt tiltak for å gjenopprette store inngrepsfrie naturområder, primært for villrein, men også for andre deler av høyfjellsøkosystemet. I verneforslaget står det også at vernet skal legge til rette for framtidig gjenoppretting av to sammenhengende villreinområder. Da framstår det som en motsetning at verneforslaget innebærer at både Snøheimvegen, Vålåsjøvegen og veggen til Vesllie skal bestå. Hensynet til villrein er allerede svekket gjennom verneplanprosessen ved at arealene ved Haukberget og HFK-sletta foreslås som landskapsvernområde og ikke som nasjonalpark.

Restaurering av viktige naturverdier og våtmark spesielt

Store våtmarksområder i skytefeltet er påvirket av veger og anlegg. Gjennom hele tilbakeføringsprosjektet har Fylkesmannen signalisert til Forsvarsbygg med konsulenter (dvs. NINA i denne sammenhengen) at tilbakeføring av våtmarksområder skal ha spesiell fokus. Dette er tatt på alvor i Hjerkin PRO, og fjerning av anlegg på Haukberget, HFK-sletta og tilførselsvegene har resultert i store arealer restaurert våtmark/myr (jfr Miljørapporter fra Forsvarsbygg).

Kunnskapssammenstilling på fagtema vegetasjon, flora og fugleliv (NINA Rapport 1088) dokumenterte at det finnes spesielt viktige naturverdier i våtmark nettopp langs de vegene som verneforslaget foreslår å opprettholde. Våtmarksområdene rundt Grisungvatna og flere mindre områder langs Vålåsjøvegen er nettopp slike arealer som Fylkesmannen har vært spesielt opptatt av. Klima- og miljødepartementet vedtok en nasjonal plan for myrrestaurering i 2016. En stor del av våtmarksområdene i Norge ligger i områder med stort arealpress, og det er krevende å prioritere arealer for restaurering. Så langt har den

nasjonale myrplanen kun resultert i små restaureringsprosjekter i verneområdene. Restaurering av områdene rundt Grisungvatna, langs Vålåsjøvegen og de allerede tilbakeførte myrene ved Haukberget og HFK-sletta vil kunne utgjøre viktige bidrag til restaurering av myr i Norge. I lys av nasjonale målsettinger framstår det derfor som en motsetning å omgjøre vedtatte planer for restaurering av store våtmarksverdier på Hjerkin.

Tekniske muligheter og begrensninger for fjerning av veger

NINA har inngående kunnskap om metoder og kvalitetskrav for fjerning av veger i skytefeltet gjennom vår forskning på Hjerkin og vårt konsulentoppdrag for Forsvarsbygg. Vår vurdering er at verneplanforslaget antyder noen løsninger for et framtidig vegnett som vanskelig kan realiseres i praksis.

- I Hjerkin PRO er det etablert et omfattende apparat av fagkompetanse, utstyr og teknologi, og som avsluttes i 2020. Verneplanforslaget antyder at dette apparatet kan etableres på nytt dersom regimet langs Snøheimvegen ikke fungerer optimalt og at Snøheimvegen da likevel skal fjernes. Vi stiller spørsmål ved om det er realistisk at det kan etableres et nytt prosjekt (Hjerkin PRO 2) med samme faglige kvalitet, sikkerhetsprosedyrer og logistikk, ved et senere tidspunkt.
- Gitt at Vålåsjøvegen bevares, foreslår verneplanforslaget å gjøre spesielle tiltak (legge ned stikkrenner) langs Vålåsjøvegen for å bevare våtmarksverdier. Erfaringene fra Hjerkin PRO viser at det er mulig å gjenopprette vannveger og våtmark ved fjerning av veg, men det betinger at tilførte masser (dvs. vegkroppen) fjernes ned til opprinnelig terreng over hele våtmarka. Det er ikke mulig å oppnå det samme ved å etablere gjennomstrømming på enkelte punkter. Dessuten vil en veg med stikkrenner ha et vedlikeholdsbehov som krever en standard som kan holde tunge kjøretøy. Det eneste langsiktige tiltaket for å bevare våtmarksverdiene langs denne veien og rundt Grisungvatna er å fjerne veien.

Framtidig vedlikehold og sikkerhet dersom vegnett bevares

Den pågående restaureringen av skytefeltet gjennomføres med et sikkerhetsregime som innebærer tilstedeværelse av militært personell med eksplosiv-kompetanse ved all graving innenfor områder med potensiell eksplosivrisiko. Deler av vegnettet som verneplanen foreslår å bevare, ligger i områder med slik risiko. Dersom samme krav til sikkerhet ved graving i grunnen skal opprettholdes etter vernet, vil Forsvaret få en forpliktelse om å være til stede i forbindelse med framtidig vedlikeholdsarbeid. Hvilke veger dette gjelder og hva slags konsekvenser dette får, må i tilfelle avklares. I sin høringsuttalelse er Forsvarsbygg tydelige på at de ikke ønsker å sitte igjen med ansvar for veger etter 2020.

Området er værutsatt, og det vil trolig komme store reparasjons- og vedlikeholdsbehov for vegnettet som skal opprettholdes etter 2020. Vegene i skytefeltet brukes svært hardt av tunge maskiner i restaureringsprosjektet, og erfaringer fra sommeren 2017 viste at vegnettet stedvis kollapset i forbindelse med masse- og maskintransport ved fjerning av veg. Det må dermed forventes dårlig standard på resterende vegnett når Hjerkin PRO avsluttes.

Som følge av høye krav til sikkerhet og stort vedlikeholdsbehov på vegene, må en eventuell bevaring av veger forutsette at det lages en vedlikeholds- og finansieringsplan for dette etter at Hjerkin PRO avsluttes i 2020.

Et foregangsprosjekt nasjonalt og internasjonalt

Hjerkin PRO er et foregangsprosjekt i norsk restaurering. Naturrestaurering var helt nytt i Norge da arbeidet på Hjerkin tok til. Hjerkin var det første, store restaureringsprosjektet som ble igangsatt i Norge etter en klar og ambisiøs plan. Arbeidet har hele tiden vært godt dokumentert og formidlet både nasjonalt og internasjonalt, og det er spesielt lagt vekt på samspillet mellom forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap. Resultatene fra Hjerkin publiseres i vitenskapelige tidsskrift og erfaringene herfra er også tatt i bruk i energi- og vegsektoren.

I følge Stortingsmeldinga «Natur for livet» (2015-2016) har Norge ambisjon om å restaurere mye mer natur i årene som kommer.

Oppsummering

Vår anbefaling om å tilrettelegge Snøheimvegen for skyttelbuss baserte seg på forutsetninger om at øvrig vegnett skulle fjernes. Å henvise til våre anbefalinger om Snøheimvegen, og samtidig velge å ikke fjerne alle vegene, er en feil tolkning av våre faglige råd. Verneplanforslaget tar heller ikke opp i seg de forutsetningene for vellykket restaurering (spesielt av våtmark) som vi allerede har dokumentert fra Hjerkin, men foreslår løsninger i verneplanen som ikke er i tråd med de kvalitetskravene som Fylkesmannen selv har vært med på å utforme.

Med hilsen

—
Inga E. Bruteig
Forskningsjef

Dagmar Hagen
Seniorforsker

Olav Strand
Forsker I